

УДК 336.1

Основні вектори змін місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації та воєнного стану

Оксана Грубляк

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича, м. Чернівці, Україна

***Резюме.** Реалізація регіональних проблем соціально-економічного розвитку територій залежить від ефективності діяльності місцевих органів влади. Важливим фактором реалізації цих програм є достатність власних фінансових ресурсів, яким вони можуть розпоряджатись. Цю проблему повинна була подолати реформа бюджетної децентралізації, відповідно до якої кожний місцевий орган влади повинен забезпечити достойний рівень періодичних та основних публічних послуг для населення. Російська військова агресія добавили ще більше проблем місцевим громадам: спричинивши масову міграцію та зупинку бізнесу, необхідність вирішення гуманітарних, комунальних, міграційних проблем, відновлення зруйнованого житла. За 2015 – 2022 роки змінилася структура доходів місцевих бюджетів: зменшилась частка трансфертів у доходах та частка субвенцій у загальній сумі трансфертів. На це вплинули такі фактори: зміни сплати єдиного податку, відрахувань ПДФО до місцевих бюджетів, відміна медичної та деяких соціальних субвенцій, відміна перерахування реверсної дотації. Фактори, які впливали на структуру доходної бази місцевих бюджетів відбилися і на їх видатковій частині. Зміна складу міжбюджетних трансфертів безпосередньо пов'язана із зменшенням видаткових повноважень органів місцевої влади та зміною механізму фінансування бюджетних програм у галузі освіти, охорони здоров'я, соціального захисту та соціального забезпечення. Однак, зменшення частки видатків місцевих бюджетів на соціальну сферу відбувалось повільнішими темпами, аніж зменшення обсягів субвенцій місцевим бюджетам на ці цілі. Це свідчить про зростання ролі місцевих бюджетів у фінансуванні програм місцевого значення та є позитивним результатом реформи бюджетної децентралізації. Повномасштабна війна 2022 року показала, наскільки фінансово-стійкими є органи місцевої влади та чи здатні вони гідно протистояти будь-яким змінам щодо фінансування своїх повноважень. Адже місцева влада окрім продовження надання публічних послуг на високому рівні взяла на себе додаткові обов'язки: забезпечення діяльності територіальної оборони, допомога ЗСУ, підтримка релокованого бізнесу, допомога внутрішньо переміщеним особам, підготовка укриттів тощо. Звичайно, що на такі можливості вплинула проведена реформа бюджетної децентралізації, яка дала змогу місцевій владі отримати власні джерела фінансових ресурсів, які відіграли ключову роль в протистоянні викликам.*

***Ключові слова:** бюджетна децентралізація, доходи місцевих бюджетів, видатки місцевих бюджетів, соціальні видатки, регіональні програми.*

The main vectors of changes in local budgets in the context of budget decentralization and martial law

Oksana Hrubliak

Yuriy Fedkovych Chernivtsi National University, Chernivtsi, Ukraine

***Summary.** Implementation of regional problems of socio-economic development of territories depends on the efficiency of local authorities. An important factor in the implementation of these programs is the sufficiency of their own financial resources at their disposal. This problem had to be overcome by the reform of budget decentralization, according to which each local authority should provide a decent level of primary and basic public services for the population. Russian military aggression added even more problems to local communities: causing mass migration and stopping business, the need to solve humanitarian, communal, migration problems, and rebuild destroyed housing. In 2015-2022, the structure of local budget revenues changed: the share of transfers in revenues and the share of subventions in the total amount of transfers decreased. This was influenced by the following factors: changes in the payment of a single tax, personal income tax deductions to local budgets, cancellation of medical and some social subsidies, cancellation of transfer of reverse subsidy. Factors that influenced the structure of the revenue base of local budgets also affected their spending part. The change in the composition of interbudgetary transfers is directly related to the reduction of spending powers of local authorities and the change in the mechanism of financing budget programs in the field of education, health care, social protection and social security. However, the decrease in the share of local*

budget expenditures on the social sphere occurred at a slower pace than the decrease in the amount of subventions to local budgets for these purposes. This indicates the growing role of local budgets in financing programs of local importance and is a positive result of the budget decentralization reform. The full-scale war of 2022 showed how financially stable local authorities are and whether they are able to withstand any changes in the financing of their powers with dignity. After all, the local government, in addition to continuing to provide public services at a high level, has taken on additional responsibilities: ensuring territorial defense activities, assisting the Armed Forces, supporting relocated businesses, assisting internally displaced persons, preparing shelters, etc. Of course, such opportunities were influenced by the reform of budget decentralization, which enabled local authorities to obtain their own sources of financial resources, which played a key role in facing challenges.

Key words: *budgetary decentralization, local budget revenues, local budget expenditures, social expenditures, regional programs.*

Постановка проблеми. Місцеві органи влади несуть основну відповідальність за прийняття та реалізацію регіональних проблем соціально-економічного розвитку територій, забезпечення належного рівня життя їх громадян, гарантованими публічними благами та послугами, соціального захисту в умовах бюджетної децентралізації, виходячи із можливостей адміністративно-територіальних одиниць. Проте, просте збільшення видатків місцевих бюджетів не завжди свідчить про бюджетну децентралізацію та зростання реальних фінансових можливостей місцевих органів влади. Важливим критерієм їх самостійності та незалежності є достатній обсяг власних фінансових ресурсів, яким вони можуть розпоряджатись.

Аналіз останніх досліджень. Теоретичні та практичні дослідження суті місцевих бюджетів України розглядали такі вітчизняні науковці, як Дем'янишин В.[1], Кириленко О., Малиняк Б. [2], Луніна І.[3], Сунцова О. [4] та ін.

Дослідження впливу місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій здійснювали такі науковці, як Лободіна З.[5], Савчук С., Дем'янюк А., Гупаловська М. [6] та ін. Внесок українських науковців є вагомим, проте досі залишаються недостатньо дослідженими особливості впливу місцевих бюджетів на соціально-економічний розвиток територій у контексті бюджетної децентралізації та воєнного стану.

Метою статті є практичне обґрунтування умов функціонування місцевих бюджетів України в контексті бюджетної децентралізації та воєнного стану для забезпечення соціально-економічного розвитку територій.

Постановка завдання. Дослідження принципів функціонування місцевих бюджетів в умовах бюджетної децентралізації та воєнного стану.

Виклад основного матеріалу. В жовтні 2020 року відбулись вибори депутатів до місцевих рад, які завершили процес фінансової, бюджетної децентралізації, вся територія України поділена на територіальні громади та сформовано новий адміністративно-територіальний устрій в частині розмежування адміністративних районів.

Створені територіальні громади на сьогодні дуже різняться за площею, чисельністю населення, сукупністю природних ресурсів, інфраструктурою, віддаленістю від основних транспортних магістралей, кордонів, досвідом самостійного управління фінансовими ресурсами, залученням інвестицій і т.і., що породжує різні конфлікти та унеможливує забезпечити одночасний розвиток територіальних громад за рахунок єдиних нормативів відрахувань від загальнодержавних податків чи формування системи міжбюджетних трансфертів. Такі розбіжності певний чином долає існування Державного фонду регіонального розвитку, суть якого полягає в забезпеченні фінансування інвестиційних програм і проектів, які відповідають пріоритетам, визначеним у Державній стратегії регіонального розвитку, стратегіях розвитку регіонів (планах заходів з їх реалізації) [7].

Як зазначає Луніна І.О.: «для стимулювання розвитку економіки регіонів України

доцільно розширити напрями використання коштів Державного фонду регіонального розвитку та трансфертів з державного бюджету» [3].

Всі територіальні громади прийняли та реалізують відповідні бюджети громад, а тим самим взяли на себе відповідальність щодо фінансового забезпечення делегованих органами державної влади повноважень. Кожний місцевий орган влади повинен забезпечити достойний рівень першочергових та основних публічних послуг для населення – це освіта, охорона здоров'я, культура і спорт, соціальний захист.

Однак, результат їх роботи місцеві жителі зможуть у більшій мірі оцінити через позитивні зміни у вирішенні проблем, які нагромадилися за багато років – розвиток інфраструктури, житлово-комунального господарства, функціонування регіональних програм соціального захисту населення, збереження культурної спадщини території тощо.

Російська військова агресія добавили ще більше проблем місцевим громадам: спричинивши масову міграцію та зупинку бізнесу (що безпосередньо вплинуло на власні доходи місцевих бюджетів), на місцевому рівні необхідно вирішувати нагальні гуманітарні, комунальні, міграційні проблеми, відновлювати зруйноване житло.

Пріоритетність оборонних видатків та значний дефіцит державного бюджету і, як наслідок, скорочення обсягів міжбюджетних трансфертів з державного бюджету, не дозволяє наростити фінансування місцевих потреб. Недофінансування більшості сфер (освіти, медицини, ЖКГ, культури) означатиме погіршення якості надання публічних послуг, до яких ми звикли та які, навпаки, прагнемо покращувати. І це ще раз доводить, що отримання місцевими органами влади частини делегованих повноважень, що фінансуються за рахунок державних субвенцій, фактично ставить місцеві бюджети у пряму залежність від державного.

Поняття «бюджетна децентралізація» розглядалась різними науковцями.

І. Волохова розуміє фінансову децентралізацію як «достатньо широкий процес, який включає не лише передачу фінансових ресурсів, але й передачу повноважень у фінансовій сфері (видаткових, дохідних, податкових)» [8, с. 282].

І. Макарчук, В. Малишко, А. Пучко зазначають: «Існуюча система формування місцевих бюджетів має низку серйозних недоліків: високий ступінь концентрації фінансових ресурсів у державному бюджеті країни, що знижує значення регіональних і місцевих бюджетів у вирішенні життєво важливих для населення завдань; низька частка закріплених доходів (податкових платежів) у структурі надходжень до регіональних і місцевих бюджетів; практично щорічна зміна видів податків, що зараховуються до місцевих бюджетів; відсутність єдиних і досить стабільних нормативів (наприклад, на кілька років) відрахувань від загальнодержавних податків до місцевих бюджетів» [9, с. 641].

Аналіз показників місцевих бюджетів з початку запровадження реформи фінансової децентралізації показав, що: «з 2015 року в умовах запровадження з 1 січня змін до бюджетного і податкового законодавства щодо реформування міжбюджетних відносин у процесі ініційованої Кабінетом Міністрів України фінансової децентралізації, у доходах місцевих бюджетів високу питому вагу займають трансферти, отримані з державного бюджету, що є негативним фактом і свідченням значної залежності місцевого самоврядування від дій і рішень центрального уряду, і відсутність економічно виваженої системи розподілу податків між бюджетами» [10, с. 320].

Тому бюджетну децентралізацію потрібно розглядати не як просте збільшення доходів чи видатків місцевих бюджетів, чи частки місцевих бюджетів у зведеному бюджеті України, а як збільшення джерел власних фінансових ресурсів місцевих бюджетів і, відповідно, можливостей для фінансування бюджетних програм місцевого значення.

Для аналізу дохідної бази місцевих бюджетів побудуємо табл. 1.

Таблиця 1. Динаміка доходів місцевих бюджетів України за 2015 – 2022 роки, млрд грн [11]

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Січень-листопад 2022
Доходи місцевих бюджетів з урахуванням міжбюджетних трансфертів	294,5	366,6	502,1	562,4	560,5	471,5	580,7	493,7
Податок на доходи фізичних осіб	53,6	79,0	110,7	138,2	165,5	177,8	212,2	239,0
Міжбюджетні трансферти	173,9	195,4	272,6	298,9	260,3	160,2	202,7	122,4
Субвенції	166,7	190,0	250,6	273,8	234,4	138,6	179,9	101,9
Освітня субвенція	44,0	44,8	51,5	60,3	70,3	81,2	100,0	96,9
Медична субвенція	46,1	44,4	52,6	61,6	56,1	14,6	0	0
Субвенція на виплату державних допомог та субсидії	59,9	92,6	123,3	124,0	83,5	0	0	0
Питома вага субвенцій у трансфертах, %	95,8	97,2	91,9	91,6	90,0	86,5	88,8	83,3
Питома вага субвенцій у доходах бюджетів, %	56,6	51,8	49,9	48,7	41,8	29,4	31,0	20,6
Питома вага трансфертів у доходах, %	59,0	53,3	54,3	53,1	46,4	34,0	34,9	21,8

Як видно з даних табл. 1 міжбюджетні трансферти займають значну питому вагу в доходах місцевих бюджетів України. Особливо це очевидно у 2015 – 2019 роках (більше 50%), що свідчить про значну залежність місцевих бюджетів від державного. Крім того, значна частка субвенцій у обсязі міжбюджетних трансфертів (близько 90%) говорить про обмежені повноваження місцевої влади щодо використання цих коштів, адже вони мають чітке цільове використання. 2020 рік змінив структуру доходів місцевих бюджетів: зменшилась частка трансфертів у доходах та частка субвенцій у загальній сумі трансфертів.

Для того, щоб визначити чи вплинуло це на фінансову незалежність місцевої влади, необхідно оцінити фактори цих змін.

У розпорядженні органів місцевого самоврядування у 2022 році щомісячно залишається реверсна дотація, яка не перераховується до державного бюджету в умовах воєнного часу, що збільшило загальну суму доходів місцевих бюджетів, особливо у тих регіонах, де велися бойові дії та відновлено діяльність бізнесу.

Податкові новації 2022 року зумовили зміну податкових надходжень місцевих бюджетів, зокрема єдиного податку. Надходження податку на доходи фізичних осіб до місцевих бюджетів протягом січня-листопада 2022 року знаходились в додатному значенні. Це зумовлено, зростанням відрахувань із заробітних плат військовослужбовців та збільшення нормативу відрахування податку на доходи фізичних осіб з початку 2022 року до місцевих бюджетів із 60% до 64%.

У зв'язку з реалізацією II етапу медичної реформи з 1 квітня 2020 року згідно Закону України «Про державні гарантії медичного обслуговування населення» [12] надання медичної субвенції місцевим бюджетам з державного бюджету не передбачено. Натомість утримання закладів охорони здоров'я на місцях здійснюються за рахунок коштів бюджетної програми «Реалізація програми державних гарантій медичного обслуговування населення», а також субвенції на здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони

здоров'я з державного бюджету, в той час як, вищезгадані видатки до 2020 року здійснювались за рахунок медичної субвенції.

Також у 2020 році Міністерству соціальної політики України передано видатки на виплату допомог сім'ям з дітьми, інших допомог населенню та житлових субсидій, які до 2019 року здійснювались місцевими бюджетами за рахунок субвенцій з державного бюджету. Відповідно, за 2020 – 2022 роки міжбюджетні трансферти суттєво знизились.

Отже, позитивними факторами змін є збільшення фінансової спроможності місцевих бюджетів. Про це свідчать такі факти: зменшення частки трансфертів у доходах місцевих бюджетів за 2020 – 2022 роки попри утримання абсолютної суми доходів на рівні 2019 року; зменшення частки субвенцій у доходах місцевих бюджетів вказує на можливості місцевої влади самостійно розпоряджатися коштами місцевих бюджетів.

Однак, зміна складу міжбюджетних трансфертів безпосередньо пов'язане із зменшенням видаткових повноважень органів місцевої влади та зміною механізму фінансування бюджетних програм.

Виключно відповідна місцева рада визначає як саме витратити кошти місцевого бюджету. Тому, на відміну від доходів, розмір та склад видатків місцевого бюджету у перспективі можна віднести до стимулів функціонування органу місцевої влади. Адже, безпосереднє витрачання бюджетних коштів, яке спрямоване на удосконалення територіальної інфраструктури, першочергове забезпечення тих виробництв, які забезпечують високі темпи розвитку, оптимізацію мережі бюджетних установ тощо, перетворює видатки бюджету у стимули. Як зазначають Кириленко О.П. та Малиняк Б.С.: «основне призначення бюджетних видатків – задоволення суспільних потреб населення – є одним із найважливіших завдань влади. Ключем для його розв'язання є здійснення витрат бюджету на засадах справедливості, ефективності, економності та раціональності. Проте, як підтверджує практика, цих принципів не завжди вдається дотримуватися навіть щодо поточних видатків бюджету, не говорячи вже про капітальні» [2, с. 159].

Видатки місцевих бюджетів поділяють на:

1. Видатки на виконання делегованих повноважень згідно статті 89 Бюджетного кодексу України [13], до яких належать видатки на освіту, охорону здоров'я, соціальний захист, спорт, культуру і мистецтво.

2. Видатки на виконання власних повноважень згідно статті 91 Бюджетного кодексу України [13], до яких належать утримання органів місцевого самоврядування, місцева пожежна охорона, програми природоохоронних заходів місцевого значення, управління комунальним майном, регулювання земельних відносин, будівництво, реконструкція, ремонт та утримання доріг місцевого значення, вулиць і доріг комунальної власності у населених пунктів, місцеві програми розвитку житлово-комунального господарства та благоустрою, підтримка ЗМІ, розвиток фізичної культури і спорту, місцеві програми щодо дітей, молоді, жінок, сім'ї, соціального захисту окремих категорій населення.

3. Міжбюджетні трансферти іншим бюджетам.

4. Видатки бюджету розвитку згідно статті 71 Бюджетного кодексу України [13], до яких належать погашення місцевого боргу, капітальні видатки, у тому числі капітальні трансферти іншим бюджетам, внески органів місцевого самоврядування до статутного капіталу суб'єкта господарювання, проведення експертної грошової оцінки земельної ділянки, підготовка земельних ділянок несільськогосподарського призначення або прав на них державної чи комунальної власності для продажу на земельних торгах та проведення

таких торгів, платежі, пов'язані з виконанням гарантійних зобов'язань територіальної громади міста, розроблення містобудівної документації на місцевому рівні.

5. Інші цільові видатки спеціального фонду місцевого бюджету.

Для аналізу видаткової частини місцевих бюджетів побудуємо табл. 2.

Таблиця 2. Динаміка видатків місцевих бюджетів України за 2015 – 2022 роки, млрд грн [11]

Показник	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	Січень-листопад 2022
Органи місцевого самоврядування	14,5	16,2	23,6	28,6	34,9	41,0	45,9	39,3
Громадський порядок, безпека і судова влада	0,4	0,5	0,7	1,1	1,3	1,8	1,7	7,0
Економічна діяльність	19,1	34,8	55,9	77,2	81,9	93,9	112,4	44,1
Житлово-комунальне господарство	15,7	17,5	27,2	30,0	34,4	32,1	56,7	31,4
Охорона здоров'я	59,6	63,0	85,6	93,2	89,8	50,9	33,1	22,1
Духовний і фізичний розвиток	9,6	11,9	16,4	18,9	21,6	21,9	27,4	19,1
Освіта	84,0	94,6	136,6	165,7	187,1	199,4	249,1	196,8
Соціальний захист та соціальне забезпечення	72,6	106,4	141,2	145,5	103,2	24,0	28,1	24,0
Разом видатків	276,9	346,3	490,1	570,6	566,2	478,1	569,4	392,6
Загальна сума соціальних видатків	225,8	275,9	379,8	423,3	401,7	296,2	337,7	262,0
Питома вага соціальних видатків, %	81,5	79,7	77,5	74,2	70,9	62,0	59,3	66,7

Як показують дані табл. 2, фактори, які впливали на структуру доходної бази місцевих бюджетів відбилися і на видатковій частині бюджетів.

Утримання закладів освіти залишається одним із найбільших напрямів видатків місцевих бюджетів. Фінансуються з двох джерел: освітньої та інших субвенцій з державного бюджету та власних ресурсів місцевого бюджету. Освітня субвенція місцевих бюджетів використовується виключно для оплати праці педагогічних працівників закладів загальної середньої освіти. Із загального фонду місцевого бюджету здійснюються такі видатки на заклади загальної середньої освіти: оплата праці обслуговуючого персоналу, оплата за енергоносії; оплата інших комунальних послуг; утримання будівель закладів освіти. Заклади дошкільної освіти фінансується в повному обсязі за рахунок видатків загального фонду місцевого бюджету.

Фінансування закладів та програм охорони здоров'я здійснюється Національною службою здоров'я на підставі укладених договорів у зв'язку із заміною медичної субвенції на механізм державних фінансових гарантій медичного обслуговування населення, за рахунок інших субвенцій з державного бюджету та за рахунок власних коштів місцевих бюджетів. Місцевим бюджетам з державного надається субвенція для здійснення підтримки окремих закладів та заходів у системі охорони здоров'я. Із загального фонду місцевого бюджету здійснюються видатки на: утримання будівель закладів охорони здоров'я; оплата за енергоносії та інші комунальні послуги. Можуть розроблятися бюджетні програми місцевого значення, що стосуються сфери охорони здоров'я.

Зміни обсягів видатків на соціальний захист та соціальне забезпечення пов'язані із зміною механізму фінансування бюджетних програм щодо надання державних допомог та

виплати субсидій. До 2020 року ці програми фінансувались за рахунок районних бюджетів, які отримували субвенції з державного на ці цілі. Однак, з 2020 року через зміни в адміністративно-територіальному устрої держави та ролі районних бюджетів ці видатки безпосередньо фінансуються з державного бюджету.

Варто зазначити, що з 1 січня 2020 року запроваджено зміни правового регулювання соціальних послуг на місцях згідно Закону України «Про соціальні послуги». Цей закон є однією із складових адміністративно-територіальної реформи та направлений на розмежування повноважень між органами місцевого самоврядування різних рівнів [14].

Реформа бюджетної децентралізації передбачає також зростання ролі місцевої влади при вирішенні соціальних проблем, підвищення показників ефективності соціального захисту населення на місцевому рівні. Соціальні послуги місцевої влади повинні вирішити труднощі, в які попадають місцеві жителі чи попередити кризи. До них відносять:

1. Соціальна профілактика – запобігти виникненню складних життєвих обставин та потраплянню особи в такі обставини.

2. Соціальна підтримка – допомогти особі подолати складні життєві обставини.

3. Соціальне обслуговування – мінімізувати для особи негативні наслідки складних життєвих обставин, підтримувати їх, допомогти включитись у громаду.

Розподіл соціальних повноважень між державними органами влади та місцевими має на меті підвищення доступності соціальних послуг для населення, їх якості, розширення обсягу послуг. Тобто органи місцевого самоврядування наділені широкими повноваженнями щодо соціального захисту населення, проте залежні від фінансування, так як мають обмежені власні джерела фінансових ресурсів.

Отже, видатки місцевих бюджетів на виконання соціальних функцій є переважаючими, хоч за 2020 – 2022 роки їх частка у загальній сумі видатків зменшується через описані реформи. Однак, варто зазначити, що зменшення частки видатків місцевих бюджетів на соціальну сферу відбувалось повільнішими темпами, аніж зменшення обсягів субвенцій місцевим бюджетам на ці цілі. Це свідчить про зростання ролі місцевих бюджетів у фінансуванні програм місцевого значення та є позитивним результатом реформи бюджетної децентралізації.

Ще одним вектором змін видаткової частини місцевих бюджетів є зростання видатків у 2022 році на громадський порядок, безпеку та судову владу до 7,0 млрд грн, що відбулось на фоні вторгнення російської федерації та зростання ролі місцевої влади щодо захисту своїх територій. Місцева влада отримала можливості щодо фінансового забезпечення територіальної оборони через затвердження відповідних бюджетних програм.

Крім того, відповідно до Постанови Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 р. № 365 [15] урегульовано питання використання залишків освітньої субвенції та субвенції на надання державної підтримки особам з особливими освітніми потребами на такі цілі:

– заходи територіальної оборони;

– задоволення продовольчих потреб цивільного населення;

– евакуацію, переміщення цивільного населення з місцевості, де ведуться бойові дії,

у безпечні місця, зокрема на оплату транспортних послуг, облаштування місць розміщення громадян, оплату інших заходів, спрямованих на підтримку цивільного населення в умовах воєнного стану.

Висновки. Отже, повномасштабна війна 2022 року показала, наскільки фінансово-стійкими є органи місцевої влади та чи здатні вони гідно протистояти будь-яким змінам щодо фінансування своїх повноважень. Адже місцева влада окрім продовження надання послуг на високому рівні взяла на себе додаткові обов'язки: забезпечення діяльності

територіальної оборони, допомогу ЗСУ, підтримку релокованого бізнесу, допомогу внутрішньо переміщеним особам, підготовку укриттів тощо. Звичайно, що на такі можливості вплинула проведена реформа бюджетної децентралізації, яка дала змогу місцевій владі отримати власні джерела фінансових ресурсів, які відіграли ключову роль в протистоянні викликам.

Для збільшення обсягів власних доходів місцевого бюджету та відповідно збільшення можливостей фінансування власних повноважень місцеві менеджери повинні працювати над тим, щоб всі суб'єкти підприємницької діяльності в повній мірі сплачували податки, залучати інвестиції для створення нових робочих місць, варто розширювати зовнішнє фінансування через гранти та кредити від міжнародних партнерів.

Conclusions. Therefore, the full-scale war of 2022 showed how financially stable local authorities are and whether they are able to withstand any changes in the financing of their powers. After all, the local government, in addition to continuing to provide services at a high level, has taken on additional responsibilities: to ensure territorial defense activities, assistance to the Armed Forces, support of relocated businesses, assistance to internally displaced persons, preparation of shelters, etc. Of course, such opportunities were influenced by the reform of budget decentralization, which enabled local authorities to obtain their own sources of financial resources, which played a major role in facing challenges.

In order to increase the amount of own revenues of the local budget and, accordingly, to increase the possibilities of financing their own powers, local managers should work to ensure that all subjects of business activity pay taxes in full, attract investments to create new jobs, it is worth expanding external financing through grants and loans from international partners.

Список використаних джерел

1. Дем'янишин В.Г. Сучасні реалії фінансового забезпечення закладів освіти об'єднаних територіальних громад. Сьомі Всеукраїнські наукові читання пам'яті С. І. Юрія, м. Тернопіль, 16 листопада 2021 р.
2. Кириленко О.П., Малиняк Б.С. Теорія і практика бюджетних інвестицій: монографія. Тернопіль: Економічна думка, 2007. 288 с.
3. Луніна І.О. Розвиток регіонів в умовах забезпечення довгострокової стійкості державних фінансів. *Стратегія розвитку України: фінансово-економічний та гуманітарний аспекти*: матеріали VI Міжнародної науково-практичної конференції. Київ: «Інформаційно-аналітичне агентство», 2019. С. 71 - 74.
4. Сунцова О.О. Місцеві фінанси: навч. посіб. 6-те вид. К.: Центр учбової літератури, 2020. 480 с.
5. Лободіна З. Трансформація видатків місцевих бюджетів у контексті бюджетної децентралізації. *Світ фінансів*. 2015. № 1. С. 38-56.
6. Савчук С., Дем'янюк А., Гупаловська М. Роль видатків місцевих бюджетів України у забезпеченні соціально-економічного розвитку регіонів. *Вісник Економіки*. 2021. № 4. 52-64.
7. Про Стратегію сталого розвитку «Україна – 2020»: Указ Президента України № 5/2015 від 12.01.2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (дата звернення 21.01.2023).
8. Волохова І.С. Місцеві фінанси та перспективи поглиблення фінансової децентралізації в Україні: монографія. О.: Атлант, 2014. 461 с.
9. Макаруч І.М., Малишко В.В., Пучко А.О. Формування місцевих бюджетів в умовах децентралізації. *Молодий вчений*. 2017. № 1 (41). С. 640-647.
10. Грубляк О.М., Карвацький М.В. Оцінка ефективності реформування системи міжбюджетних відносин в Україні. *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Економіка*. 2018. Випуск 1 (51). С. 317-321.
11. Державний веб-портал бюджету для громадян: веб-сайт. URL: <https://openbudget.gov.ua/> (дата звернення 21.01.2023).
12. Про державні гарантії медичного обслуговування населення: Закон України від 19 жовтня 2017 р. № 2168-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (дата звернення 21.01.2023).
13. Бюджетний кодекс України від 08 липня 2010 року № 2456-VI. URL: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (дата звернення 21.01.2023).

14. Про соціальні послуги: Закон України від 17 січня 2019 р. № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення 21.01.2023).

15. Про внесення змін до порядків та умов, затверджених постановами Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р. № 6 і від 14 лютого 2017 р. № 88: Постанова Кабінету Міністрів України від 26.03.2022 р. № 365. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення 21.01.2023).

References

1. Demyanishyn V.G. (2021) Suchasni realii finansovoho zabezpechennia zakladiv osvity obiednanykh terytorialnykh hromad [Modern realities of financial support of educational institutions of united territorial communities]. *Seventh All-Ukrainian scientific readings in memory of S.I. Yuriy*.
2. Kirylenko O.P., Malynyak B.S. (2007) *Teoriia i praktyka biudzhetykh investytsii* [Theory and practice of budgetary investments]. Ternopil: Economic opinion. (in Ukrainian).
3. Lunina I.O. (2019) *Rozvytok rehioniv v umovakh zabezpechennia dovhostrokovoї stiikosti derzhavnykh finansiv* [Development of regions in terms of ensuring long-term sustainability of state finances]. Proceedings of the *Stratehiia rozvytku Ukrainy: finansovo-ekonomichnyi ta humanitarnyi aspekty: materialy VI Mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (Ukraine, Kyiv, 2019)* (eds. Lunina I.O.), Kyiv: Information and analytical agency, pp. 71-74.
4. Suntsova O.O. (2020) *Mistsevi finansy* [Local finances]. Kyiv: Center of educational literature. (in Ukrainian).
5. Lobodina Z. (2015) Transformatsiia vydatkiv mistsevykh biudzhetyv u konteksti biudzhetnoi detsentralizatsii [Transformation of local budget expenditures in the context of budget decentralization]. *The world of finance*, no. 1, pp. 38-56.
6. Savchuk S., Demyanyuk A., Hupalovska M. (2021) Rol vydatkiv mistsevykh biudzhetyv Ukrainy u zabezpechenni sotsialno-ekonomichnoho rozvytku rehioniv [The role of expenditures of local budgets of Ukraine in ensuring socio-economic development of regions]. *Bulletin of the Economy*, no. 4, pp. 52-64.
7. Pro Stratehiuu staloho rozvytku «Ukraina – 2020» [About the Sustainable Development Strategy "Ukraine - 2020"]: Ukaz Prezydenta Ukrainy (2015, January 12). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5/2015#Text> (accessed 21 January 2023).
8. Volokhova I.S. (2014) *Mistsevi finansy ta perspektyvy pohlyblennia finansovoi detsentralizatsii v Ukraini* [Local finances and prospects for deepening financial decentralization in Ukraine]. Odesa: Atlant. (in Ukrainian).
9. Makarchuk I.M., Malyshko V.V., Puchko A.O. (2017) Formuvannia mistsevykh biudzhetyv v umovakh detsentralizatsii [Formation of local budgets in conditions of decentralization]. *A young scientist*, no. 1(41), pp. 640-647.
10. Hrublyak O.M., Karvatskyi M.V. (2018) Otsinka efektyvnosti reformuvannia systemy mizhbiudzhetynykh vidnosyn v Ukraini [Assessment of the effectiveness of reforming the system of inter-budgetary relations in Ukraine]. *Scientific Bulletin of Uzhhorod University. Series: Economy*, no. 1(51), pp. 317-321.
11. State budget web portal for citizens (2023). Retrieved from: <https://openbudget.gov.ua/> (accessed 21 January 2023).
12. Pro derzhavni harantii medychnoho obsluhovuvannia naselennia [About state guarantees of medical care for the population]: Zakon Ukrainy. (2017, October 19). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2168-19#Text> (accessed 21 January 2023).
13. Biudzhetni kodeks Ukrainy [The Budget Code of Ukraine]. (2010, July 08). Retrieved from: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/2456-17> (accessed 21 January 2023).
14. Pro sotsialni posluhy [About social services]: Zakon Ukrainy. (2019, January 17). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (accessed 21 January 2023).
15. Pro vnesennia zmin do poriadkiv ta umov, zatverdzenykh postanovamy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 14 sichnia 2015 r. № 6 i vid 14 liutoho 2017 r. № 88 [On making changes to the procedures and conditions approved by resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine dated January 14, 2015 No. 6 and February 14, 2017 No. 88]: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy. (2022, March 26). Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/365-2022-%D0%BF#Text> (accessed 21 January 2023).